

ПІДХІД ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВAPPROACH TO THE IMPLEMENTATION OF FOREIGN EXPERIENCE
IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

В статті досліджено та систематизовано досвід зарубіжних країн щодо забезпечення економічної безпеки підприємств. Наведені основні законодавчі акти щодо забезпечення економічної безпеки, цілі та напрямки забезпечення, а також методи, що застосовуються. На основі систематизації зарубіжного досвіду, виокремлено основні методологічні засади забезпечення економічної безпеки, які включають законодавство, базу, цілі, методи та напрямки. На цій основі запропоновано підхід до імплементації зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки для вітчизняних підприємств, що базується на поєднанні методично-інформаційного, аналітично-синтезуючого та реалізаційного компонентів. Розкрито цілі забезпечення економічної безпеки, які можна імплементувати, умови та функції забезпечення, відповідні моделі економічної безпеки для підприємств України, що застосовуються різних країнах.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, загрози, стратегія, досвід, імплементація, підхід.

В статье исследован и систематизирован опыт зарубежных стран по обеспечению экономической безопасности предприятий. Приведены основные законодательные акты по обеспечению экономической безопасности, цели и направления обеспечения, а также применяемые методы. На основании систематизации зарубежного опыта, выделены основные методологические основы обеспечения экономической безопасности, включающие законодательство, базу, цели, методы и направления. На этой основе предложен подход к имплементации

зарубежного опыта обеспечения экономической безопасности для отечественных предприятий, основанный на сочетании методически информационного, аналитически-синтезирующего и реализационного компонентов. Раскрыты цели обеспечения экономической безопасности, условия и функции обеспечения, соответствующие модели, применяемые в разных странах, которые можно имплементировать при обеспечении экономической безопасности предприятий Украины.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность, угрозы, стратегия, опыт, имплементация, подход.

The article examines and systematizes the experience of foreign countries in ensuring the economic security of enterprises. The main legislative acts on economic security, goals and directions of security, as well as the methods used are given. Based on the systematization of foreign experience, the main methodological principles of economic security are identified, which include legislation, framework, goals, methods and directions. On this basis, an approach to the implementation of foreign experience in ensuring economic security for domestic enterprises, based on a combination of methodological and informational, analytical and synthesizing and implementation components, is proposed. The goals of ensuring economic security that can be implemented, conditions and functions of providing, appropriate models of economic security for Ukrainian enterprises used in different countries are revealed.

Key words: enterprise, economic security, threats, strategy, experience, implementation, approach.

УДК 658.338

Фісуненко П.А.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Верхоглядова Н.І.

д.е.н., професор

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Постановка проблеми. Світовий досвід вказує на те, що немає жодної країни з високорозвинутою економікою, де б не приділялася увага забезпеченню економічної безпеки, як на макро-, так і на мікрорівнях. Узагальнення зарубіжного досвіду дає можливість встановити, як забезпечення економічної безпеки у масштабах національної економіки впливає на економічний розвиток країн.

Встановлено, що економічна безпека майже в усіх країнах є основною складовою частиною їх національної безпеки, яка сприяє захищеності інтересів у сфері економіки. Слід зазначити той факт, що на всіх рівнях або держави, або підприємства, підходи до забезпечення економічної безпеки практично базуються на виокремленні в якості об'єкта економічної безпеки тих чи інших проблем, вирішення яких відповідає важливим економічним інтересам. Іншими словами, фактично реалізується спільний методичний підхід до забезпечення економічної безпеки на основі аналізу реально існуючих життєво важливих економічних інтересів і відносин

об'єкта, економічна безпека якого забезпечується. Кожен вищий рівень системи управління економічною безпекою країни має формувати сприятливі засади та передумови забезпечення економічної безпеки об'єкта нижчого рівня.

Сьогодні у світі не існує жодної універсальної моделі чи методології забезпечення економічної безпеки, яку б можна було в повному обсязі і без змін застосувати в Україні, тому дослідження та систематизація напрацювань щодо забезпечення економічної безпеки з метою виявлення з них прийнятних до імплементації в Україні має особливе значення.

Узагальнення досвіду щодо забезпечення економічної безпеки США, країн Західної, Центральної та Східної Європи, а також азійських країн свідчить, що найбільш розвинені країни світу будують таку стратегію забезпечення економічної безпеки, яка б давала змогу отримати економічні переваги шляхом захисту власних економічних інтересів на основі використання комплексу політичних, законодавчих, економічних і соціальних важелів.

Аналіз досвіду зарубіжних країн показує, що орієнтація процесу забезпечення їх економічної безпеки відбувається через проведення економічних реформ, тісну інтеграцію у світові та європейські системи безпеки, приєднання до економічних і політичних союзів та організацій з підвищеною увагою до внутрішніх чинників економічних небезпек та їх чітку систематизацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерелами інформації для дослідження зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки (на макро- і мікрорівні) слугують як безпосередньо нормативні документи, що регулюють ці питання (зокрема, [1; 2]), міжнародні аналітичні огляди та рейтинги (зокрема, [11]), так і праці вчених, в яких проведено певне узагальнення цього досвіду ([3–10; 12–14; 15–16]).

Майже в усіх країнах забезпечення економічної безпеки на практиці реалізується переважно через відповідні Стратегії, що регламентують найбільш

важливі сфери економічної діяльності, а система підтримки економічної безпеки підприємств розвивається в основному за рахунок удосконалення державою законодавчої бази шляхом розробки та впровадження актів нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності (табл. 1).

Розглядаючи питання забезпечення економічної безпеки в різних країнах, можна дійти висновку, що кожна країна при забезпеченні економічної безпеки розглядає різну базу економічної безпеки, ставить різні цілі, визначаючи пріоритет різних напрямків забезпечення, при цьому використовує різні методи та фокусується на різних рівнях економічної системи. Далі розглянемо більш детально досвід зарубіжних країн щодо визначення бази забезпечення економічної безпеки (табл. 2).

Деяко різняться і цілі забезпечення економічної безпеки в різних країнах (табл. 3).

Стосовно методів забезпечення економічної безпеки, в основному країнами використовується

Таблиця 1

Законодавчі акти щодо забезпечення економічної безпеки

Країна	Нормативно-правові акти
США	Закон про економічну безпеку (The Economic Security Act of 1996); Закон про освіту для економічної безпеки (The Education for Economic Security Act of 1999); Закон про економічну безпеку та відтворення (The Economic Security & Recovery Act of 2001); Закон про створення робочих місць і економічну безпеку (Job Creation and Economic Security Act of 2002)
Японія	Програмні документи, зокрема доповідь відділу енергетичних прогнозів міністерства зовнішньої торгівлі та промисловості Японії від 1971 р.
КНР	Закон про державну оборону КНР; програмні документи
Франція	Закон «Про національну безпеку» від 1964 р.
Німеччина	Закони, що регламентують вдосконалення ринків збуту та орієнтацію на експортну економіку
Іспанія	Концепція національної безпеки від 1998 р.; Закон «Про вдосконалення й захист національної промисловості»; нормативно-правові акти у сфері оборонної політики; спеціальні програми економічного розвитку
Польща	Стратегія безпеки Республіки Польща від 2000 р.
Румунія	Стратегія національної безпеки від 1999 р.
Чехія	Стратегія безпеки Чеської Республіки

Джерело: узагальнено авторами за [1-3; 6-10; 12-14; 16]

Таблиця 2

База забезпечення економічної безпеки

Країна	Визначення бази забезпечення
США	Забезпечення економічних інтересів об'єктів різних рівнів управління; економічний добробут суспільства і захист життєво важливих державних інфраструктур
Японія	Протидія зовнішнім загрозам, з акцентом на економічні фактори
Німеччина	Економічний та соціальний прогрес, забезпечення свободи торгівлі та доступу до сировинних ресурсів та ринків у рамках справедливої світової економічної системи, захист від економічного шантажу
Великобританія	Оборонна політика; оцінка економічних інтересів суспільства в цілому, які мають пріоритет щодо інших форм суспільних інтересів і реалізується через їх захист
Нідерланди, Бельгія, Данія, Люксембург, Швейцарія	Умови конкурентної боротьби на світовому ринку
Італія	Захист інтересів національних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках
Чехія, Польща, Словаччина, країни Прибалтики	Узгодження економічних інтересів із загальноєвропейськими інтересами, а також політична, економічна та інституційна трансформація згідно з західноєвропейськими стандартами
Румунія	Підтримка демократії і стабільності у розвитку держави, інтеграційні процеси

Джерело: узагальнено авторами за [3; 6–10; 12–14; 16]

Цілі та напрямки забезпечення економічної безпеки

Країна	Мета, напрямки забезпечення
США	Мета – формування безпечного міжнародного оточення, напрямки – адекватне реагування на загрози і кризи, належна підготовленість американського суспільства до непередбачуваних тенденцій і явищ у майбутньому
Японія	Збереження та розвиток економічної потужності країни та формування сприятливого глобального середовища
КНР	Формування загальносвітових господарських зв'язків
Німеччина	Попередження та запобігання економічним загрозам, адаптація норм до вимог міжнародної безпеки та співпраця між державним і приватним сектором економіки та між державами-імпортерами
Нідерланди, Бельгія, Данія, Люксембург, Швейцарія	Забезпечення стійкого економічного зростання і модернізації економіки
Чехія, Польща, Словаччина, країни Прибалтики	Формування та реалізація моделі поведінки, в тому числі у сфері економіки, у відповідності з домінуючими тенденціями регіонального та світового еволюційного процесу

Джерело: узагальнено авторами за [3; 6–10; 12–14; 16]

Таблиця 4

Методи забезпечення економічної безпеки

Країна	Методи забезпечення
Німеччина	Адміністративні (регуляторні дії державних органів та суб'єктів господарювання з використанням всіх можливих інструментів господарського регулювання); економічні (підтримка цивілізованих ринкових відносин, забезпечення економічного і соціального прогресу, недопущення монополізму в окремих галузях, створення умов для справедливої конкуренції та стабільності національної валюти, захист від економічного шантажу)
Франція	Нормативно-правові та економічні (спрямовані на зниження вразливості господарської системи країни, збереження самостійності зовнішньої політики, усунення диспропорцій у рівні економічного розвитку суб'єктів господарювання, недопущення надмірної зовнішньої залежності підприємств в найважливіших секторах економіки, мінімізація ризиків, пов'язаних із залежністю від зовнішнього світу)
Великобританія	Інституційні (система інститутів, яка координує ефективну взаємодію Парламенту, Уряду і бізнесу під час розробки та реалізації рішень, які мають відношення до забезпечення економічної безпеки (Конфедерація британської промисловості, Рада торгівлі зі Східною Європою, організації, які представляють інтереси промисловців та підприємців), адміністративні та економічні (прогнозування і запобігання найбільш небезпечних зовнішніх і внутрішніх ризиків)
Іспанія	Інституційні та економічні (направлені на захист інтересів пріоритетних галузей промисловості, а також на стимулювання інвестицій, забезпечення валютного контролю)
Італія	У відповідності з укладеними міжнародними угодами
Польща	Переважно адміністративні (направлені на створення умов розвитку економіки та збереження національних надбань і розвиток національної гідності)
Болгарія	Політичні (спрямовані на підвищення якості та рівня життя населення, ефективності соціального і медичного обслуговування; забезпечення суверенітету, економічної незалежності; досягнення фінансової стабільності, високого рівня економічного і соціального розвитку, підвищення ефективності внутрішньої і зовнішньоекономічної політики)
Чехія	Адміністративні (направлені на створення умов для розвитку економіки та міжнародного співробітництва, ефективного ринкового регулювання в економічній та фінансовій сферах)
Румунія	Інституційні та економічні (направлені на здійснення заходів макроекономічної стабілізації, прискорення структурних реформ, створення приватного сектора, залучення іноземних інвестицій та підтримка малого і середнього бізнесу, узгодження фінансово-економічного законодавства, фінансової, економічної і митної політики з європейським законодавством)
Японія	Економічні (спрямовані на досягнення стабільного функціонування національної економіки, зміцнення економічної могутності країни на основі підвищення конкурентоспроможності експорту й продуктивності праці, диверсифікованості джерел і забезпечення стабільного надходження сировинних, паливно-енергетичних і продовольчих ресурсів, нагромадження стратегічних запасів, розвиток дружніх зв'язків з тими країнами, які важливі для процвітання національної економіки)

Джерело: узагальнено авторами за [3; 6–10; 12–14; 16]

їх комплекс з різною варіацією переваги одних методів над іншими (табл. 4).

Наведені підходи до забезпечення економічної безпеки, що використовуються в різних країнах, потребують узагальнення та систематизації для застосування їх у вітчизняних реаліях.

Постановка завдання. Мета статті полягає в проведенні дослідження зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки підприємств, його систематизації та розробці підходу до його імплементації для вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі систематизації зарубіжного досвіду, можна виокремити основні методологічні засади забезпечення економічної безпеки, які включають: законодавство, базу, цілі, методи та інструменти (табл. 5).

Крім того, досліджуючи, яким чином різні країни приділяють увагу економічній безпеці у сфері бізнесу, можна дійти висновку, що більшість країн головну увагу концентрують на формуванні сприятливого конкурентного середовища підприємств, розробці рекомендаційних документів. Найбільших результатів в цій сфері вдалось досягти підприємствам з Франції, Німеччини, США та Японії. Для досягнення економічної безпеки своїх підприємств, більшість країн із стабільною економікою інвестують у інноваційні проекти та сприяють розвитку науково-технічного забезпечення [6].

На сьогоднішній день в розвинених країнах світу для підвищення рівня захищеності національних підприємств все більшу роль відіграє інформаційний аспект економічної безпеки, що сприяє активному розвитку сфери науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Вважається, що формування сприятливого безпечного середовища для ведення підприємницької діяльності на інноваційних засадах забезпечить зміцнення економічної безпеки підприємств.

В цілому, як показує аналіз зарубіжного досвіду, економічна безпека підприємств на пряму пов'язана з їх конкурентоспроможністю, а у якості обов'язкових умов підвищення конкурентоспроможності підприємств є активність впровадження інновацій у виробничі процеси, пристосовність і адаптація до зовнішнього середовища, стійке положення на ринку.

Підтримка та посилення позицій держави в світовому виробництві, самостійність національної економіки, створення сприятливого інвестиційного клімату та активне впровадження інновацій дозволяють нейтралізувати можливі економічні загрози, гідно реагувати на нові виклики.

Сьогодні свідчить, що інновації дозволили підприємствам країн Західної Європи, США та Японії бути лідерами та займати перші місця у світових рейтингах за показниками адаптації у правовій та економічній сфері.

Проведена систематизація передового досвіду, а також наведені вище тенденції у забезпеченні економічної безпеки в розвинутих країнах, надає основу для побудови підходу до імплементації зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки для вітчизняних підприємств (рис. 1).

Запропонований підхід до імплементації зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки підприємств базується на поєднанні методично-інформаційного, аналітично-синтезуючого та реалізаційного компонентів, що дозволяє обрати доцільні до імплементації елементи зарубіжного

Таблиця 5

Систематизація зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки

Ознака порівняльного аналізу	Країни Західної Європи	Країни Центральної Європи	Країни Східної Європи	Країни Східної Азії	США
Цілі	створення умов для стабільного суспільного та економічного розвитку			забезпечення поступового зростання життєвих стандартів населення через національний економічний розвиток	формування безпечного міжнародного оточення
База	конкурентоспроможність	незалежність	внутрішня та зовнішня стабільність	протидія зовнішнім загрозам, з акцентом на економічні фактори	економічні інтереси та їх економічна незалежність
Нормативно-правове забезпечення	відповідає нормативам ЄС			законодавство	спеціальне законодавство
Основні методи та інструменти	адміністративні, нормативно-правові, економічні та інституційні	інституційні та економічні	адміністративні, інституційні, економічні, політичні	економічні	адміністративні

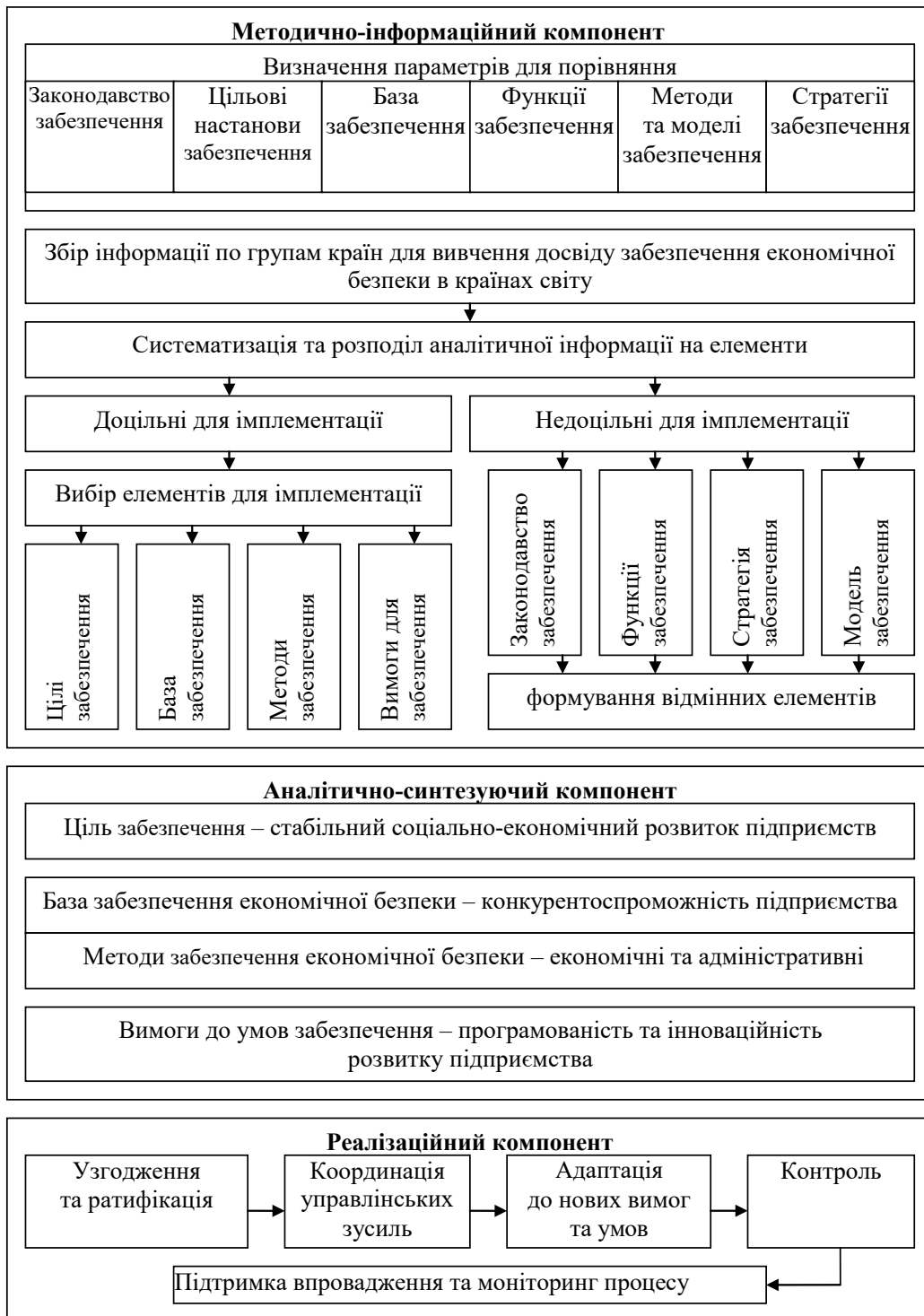

Рис. 1. Підхід до імплементації зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки підприємств

досвіду (ціль, база, умова та методи забезпечення економічної безпеки підприємств) та визначити ті елементи, що потребують власного формування з урахуванням вітчизняних реалій (законодавство, модель, функції та Стратегія забезпечення).

До цілей забезпечення економічної безпеки, які можна імплементувати до системи економічної безпеки українських підприємств, віднесемо стабільний соціально-економічний розвиток, що

базується на конкурентоспроможності як самої соціально-економічної системи (країни), так і її елементів (підприємств).

Серед умов забезпечення економічної безпеки пропонується обрати інноваційність, яка передбачає:

- наукові знання як запорука забезпеченого майбутнього;
- використання сучасних технологій, що створюють основу для економічної безпеки підприємств;

– стимулювання розвитку науки і технічного забезпечення.

Щодо функцій, то серед їх переліку, що включає захисну, стимулюючу, регуляторну та попереджувальну, рекомендовано:

1. Захисна функція – виражається здатністю підприємства протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам.

2. Стимулююча функція – передбачає застосування функціональних механізмів, спрямованих на нейтралізацію ризиків.

3. Попереджувальна функція – зосереджена на передбаченні виникнення потенційних кризових ситуацій під час економічної діяльності.

4. Регуляторна функція – діє шляхом прийняття управлінських рішень, спрямованих на прискорення темпів економічного розвитку або на нейтралізацію можливих негативних наслідків.

Проведені дослідження засвідчили, що сьогодні можна говорити як мінімум про існування трьох моделей економічної безпеки для підприємств України, що застосовуються різних країнах:

1. Реактивна модель економічної безпеки підприємств – передбачає заходи з швидкого реагування на будь-які зміни, що мають вплив на підприємство та його економічну безпеку. Ця модель може виявитися найефективнішою в кризові періоди.

2. Стабілізаційна модель – виходить з того, що при нормальному функціонуванні підприємства забезпечення економічної безпеки включає заходи підтримуючого характеру.

3. Превентивна модель забезпечення економічної безпеки – припускає заходи з передбачення можливих надзвичайних соціально-економічних негативних явищ з тим, щоб запобігти, ослабити або пом'якшити їх наслідки.

Для українських підприємств рекомендовано обирати модель залежно від їх становища та результатів.

Щодо Стратегічного забезпечення економічної безпеки, за базу імплементації слід обрати Лісабонську стратегію та її продовження – Стратегію «Європа 2020», враховуючи той факт, що Україна ще не завершила свій перехід до інноваційного розвитку.

Використання правильно обраної моделі, як свідчить міжнародний досвід, доводить, що інновації дозволяють підприємствам країн Західної Європи, США та Японії бути лідерами в питаннях розвитку та займати перші місця у світових рейтингах за показниками ведення бізнесу та конкурентоспроможності.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження зарубіжного досвіду щодо забезпечення економічної безпеки підприємств дозволило констатувати, що в цьому процесі головна увага приділяється створенню сприятливого конкурентного середовища підприємств, розробці нормативно-

правових документів, що призводить до формування безпечного середовища для ведення підприємницької діяльності на інноваційних засадах і забезпечує підвищення конкурентоспроможності та зміцнення економічної безпеки підприємств.

Систематизація зарубіжного досвіду щодо забезпечення економічної безпеки підприємств дозволила виокремити засади такого забезпечення, до яких віднесено законодавство, базу, цілі, методи та напрямки.

З урахуванням проведеної систематизації, а також останніх тенденцій розвитку передових країн, запропоновано підхід до імплементації зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки для вітчизняних підприємств, що дозволяє обрати доцільні до імплементації елементи такого досвіду і визначити елементи, формування яких вимагає урахування вітчизняних умов як на макро-, так і мікрорівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. The Economic Security Act of 1996. URL: <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/senate-bill/1557> (дата звернення: 10.10.2016).
2. The Economic Security and Recovery Act of 2001 URL: <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/senate-bill/1791?q=%7B%22search%22%3A%5B%22The+Economic+Security+and+Recovery+Act+of+2001%22%5D%7D&s=7&r=2> (дата звернення: 10.10.2016).
3. Бендасюк О.О. Національна економічна безпека: світовий досвід. Бізнес-інформ. 2010. № 4(1). С. 4–6.
4. Варналій З.С., Буркальцева О.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ, 2011. 299 с.
5. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
6. Денисенко М., Колісніченко П. Зарубіжний досвід регулювання економічної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 6. С. 15–19.
7. Єдинак В.Ю. Світовий досвід розв'язання проблем забезпечення економічної безпеки. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2009. № 3. С. 51–54.
8. Корчевська Л. Міжнародний досвід формування інституціонально-правової основи безпекознавства. Міжнародна економічна політика. 2016. № 1. С. 74–102.
9. Лекарь С.І. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави: адміністративно-правовий аспект. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2012. № 4(59). С. 103–111.
10. Марченко В., Бігун А. Світовий досвід забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства. Молодий вчений. 2015. № 1(16). С. 18–21.
11. Перспективы развития мировой экономики: наследие кризиса, угрозы, неопределенность. Международный Валютный Фонд : веб-сайт. URL: <http://www.imf.org/> (дата звернення: 10.10.2016).
12. Продіус О. Особливості забезпечення економічної безпеки підприємств в розвинених країнах.

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 19. С. 79–82.

13. Пугач О. Світовий досвід упередження загроз економічній безпеці національної економіки. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 12. Част. 3. С. 43–46.

14. Савенко М. Міжнародний досвід організації економічної безпеки підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 4. С. 60–63.

15. Экономическая безопасность: теория, методология, практика / Под науч. ред. П.Г. Никитенко, В.Г. Булавко; Институт экономики НАН Беларуси. Минск : Право и экономика, 2009. 394 с.

16. Юринець З. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України : дис. ... д-ра. екон. наук : 08.00.03 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 519 с.